

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Методичні вказівки з організації семінарських занять
і самостійної роботи

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Англійська мова та література і переклад та друга іноземна мова», «Французька мова та література і переклад та англійська мова», «Німецька мова та література і переклад та англійська мова», «Переклад (китайська та англійська мови)», «Переклад (іспанська та англійська мови)», «Середня освіта (Англійська мова, друга іноземна мова та зарубіжна література)»

Електронний ресурс

Харків – 2025

Рецензенти:

Нікуліна Неля – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ);

Золотарьов Віктор – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ);

Чепіженко Вадим – кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 28 березня 2025 року)*

I-90

Історія України: цивілізаційний вимір : методичні вказівки з організації семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Англійська мова та література і переклад та друга іноземна мова», «Французька мова та література і переклад та англійська мова», «Німецька мова та література і переклад та англійська мова», «Переклад (китайська та англійська мови)», «Переклад (іспанська та англійська мови)», «Середня освіта (Англійська мова, друга іноземна мова та зарубіжна література)» [Електронний ресурс] / уклад. А. О. Боженко, М. Є. Домановська, М. В. Чугуєнко, Я. І. Шкабура. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 38 с.)

Для здобувачів вищої освіти освітніх програм: «Англійська мова та література і переклад та друга іноземна мова», «Французька мова та література і переклад та англійська мова», «Німецька мова та література і переклад та англійська мова», «Переклад (китайська та англійська мови)», «Переклад (іспанська та англійська мови)», «Середня освіта (Англійська мова, друга іноземна мова та зарубіжна література)».

Методичні рекомендації містять поради щодо організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».

УДК 94(477) (075,8)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Боженко А. О., Домановська М. Є.,

Чугуєнко М. В., Шкабура Я. І., уклад., 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Мета і завдання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».....	5
2. Особливості організації семінарських занять. Критерії оцінювання для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання.....	7
3. Плани семінарських занять і методичні рекомендації до підготовки.....	13
Тема 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір. Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.....	13
Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика новітніх міфів про походження українців.....	16
Тема 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків	18
Тема 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії.....	20
Тема 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір»	22
Тема 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.).....	23
Тема 7. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни.....	26
Тема 8. Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції	27
4. Методичні поради щодо підготовки до семестрового екзамену. Схема нарахування балів. Література для підготовки до екзамену.. ..	30
5. Список використаної літератури.....	36

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Історія України: цивілізаційний вимір» наголошує на важливості глибокого розуміння історичних процесів і цивілізаційних змін, що відбувалися в Україні. Курс надає студентам можливість не лише здобути знання про історію своєї країни, але й зрозуміти глобальні історичні процеси та їхній вплив на розвиток цивілізацій. Особливо важливо це для студентів факультету іноземних мов, оскільки вивчення іноземних мов потребує розуміння культурного та історичного контексту різних країн. Методичні рекомендації забезпечують якісний та змістовний підхід до організації семінарських занять і самостійної роботи, сприяючи глибокому розумінню історичних подій і процесів у контексті цивілізаційного розвитку України. Укладачі врахували особливості різних освітньо-професійних програм, запропонували різноманітні методи та підходи до вивчення матеріалу, що робить вказівки корисними та універсальними.

Цей курс допомагає здобувачам вищої освіти денної і заочної форм навчання краще орієнтуватися у світових історичних подіях та становить важливу складову їхньої професійної підготовки. Знання історії України у цивілізаційному вимірі сприяє розвитку міжкультурної компетенції, що є невід'ємною складовою вивчення іноземних мов. Профільна спрямованість навчального курсу дозволяє не лише опанувати факти з історії України, а й сформувати навички аналізу та критичного мислення, які є важливими у майбутній професійній діяльності здобувачів.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти, у тому числі з використанням дистанційних технологій, є критично важливою. Здобувачі вищої освіти набувають, оновлюють, розширюють знання з курсу і навчаються ефективно їх використовувати як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності.

Виконуючи самостійну роботу під керівництвом викладача, опрацьовуючи лекційний матеріал та готуючись до семінарів, здобувачі розвивають загальні та фахові компетентності, досягаючи визначених навчальними програмами результатів. Завдяки цьому реалізується ключова функція навчання – отримання максимального обсягу знань, закріплення та формування стійких умінь і навичок.

Успішна організація самостійної роботи та підготовки до семінарів передбачає для здобувачів денного і заочного відділень постійну взаємодію з викладачем, чітке планування та регулярні консультації. Важливим є також розміщення інструктивних матеріалів на онлайн-платформах та забезпечення постійного зв'язку, що особливо актуально в умовах дистанційного навчання. Останнє не виключає групової роботи, адже виконання завдань у малих групах або парах сприяє розвитку комунікативних навичок та мотивації.

Здобувачі вищої освіти мають неухильно дотримуватися принципів і норм академічної доброчесності, на яких ґрунтується науково-освітня діяльність Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (<https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>), не допускати в роботах запозичень без цитування (плагіату) і використання технологій штучного інтелекту.

Методичні рекомендації містять детальні інструкції щодо самостійної роботи з опрацювання проблемних питань семінарських занять і підготовки до семестрового екзамену, а також список рекомендованої літератури з курсу «Історії України: цивілізаційний вимір».

1. Мета і завдання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір»

Головна мета дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» полягає в розширенні історичних знань здобувачів, ознайомленні їх із сучасними тенденціями історичної науки та розвитку навичок роботи з історичними джерелами й науковою літературою.

Серед основних завдань курсу – визначення місця цивілізаційної історії України в системі суспільно-гуманітарних наук, ознайомлення з історіографічними традиціями (як класичними, так і сучасними), висвітлення ключових дискусійних питань історії, а також оволодіння сучасними методами аналізу історичних джерел та наукових публікацій для формування практичних навичок оцінки актуальних суспільних процесів.

Самостійна робота відіграє вирішальну роль у вивченні курсу «Історія України: цивілізаційний вимір». Згідно з принципами Болонської конвенції, кредитно-модульна система навчання передбачає активне самостійне навчання здобувачів вищої освіти. Окрім засвоєння певного обсягу знань, самостійна робота сприяє їх закріпленню, формуванню стійких умінь і навичок, а також підвищенню мотивації, самодисципліни та самоконтролю.

На семінарських заняттях та під час самостійної роботи здобувачі вищої освіти факультету іноземних мов денної і заочної форм навчання розвивають навички роботи з текстами значного обсягу, аналізують отриману інформацію, формулюють власні висновки, підвищують мовну компетентність, набувають досвіду публічних виступів та ведення дискусій. Безсумнівно, це є важливою складовою формування фахівця-гуманітарія, зокрема майбутнього спеціаліста з іноземних мов.

На відміну від традиційної системи освіти, яка передбачала накопичення знань з широкого кола предметів, сучасна парадигма базується на компетентностях. Сьогодні людина формує необхідні компетентності протягом життя, коли у цьому виникає потреба. Отже, зростає роль самостійної роботи здобувача, який формує власну освітню траєкторію, підвищуючи свою конкурентоспроможність на ринку праці. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації самостійної навчальної діяльності сприятиме підвищенню якості та сучасності навчального процесу.

В результаті вивчення курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» здобувачі мають *знати* принципи періодизації історії України у цивілізаційному вимірі; основні поняття та терміни; особливості соціально-економічного, політичного та культурного розвитку України на різних етапах; діяльність видатних історичних постатей, політичних партій та державні утворення, що існували в українських землях від давнини до сьогодення; сучасні історичні теорії та методологічні підходи до аналізу суспільства.

Здобувачі мають *вміти* аналізувати історичні процеси, події та факти; брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми; користуватися категорійно-

понятійним апаратом історичної науки, історичними джерелами та науковою літературою з історії України у цивілізаційному вимірі; застосовувати набуті знання України у процесі вирішення професійних завдань; аналізувати геополітичне та геоекономічне становище окремих держав на території сучасної України та виявляти їхні головні інтереси.

2. Особливості організації семінарських занять. Критерії оцінювання

Вагому роль у вивченні історії України у цивілізаційному вимірі відіграють семінарські заняття. Вони допомагають здобувачам денної і заочної форм систематизувати, поглибити та узагальнити знання з ключових питань курсу, а також набути вмінь та навичок самостійного осмислення й аналізу історичних подій, фактів, явищ і процесів, давати оцінки історичним постатям та їхнім діям тощо. Також на семінарських заняттях вони мають можливість удосконалити навички публічних виступів, аргументованого обговорення проблемних історичних питань та ведення дискусій. Семінарські заняття також сприяють успішній підготовці до підсумкового іспиту.

Зазвичай на денному відділенні відповідно розкладу семінарське заняття з певної теми проводиться після прослуховування відповідної лекції. Лекція містить структурований огляд теми з акцентом на дискусійних аспектах. Тому під час підготовки до семінару здобувачі вже мають загальне уявлення про питання, що розглядатимуться, а безпосередньо під час підготовки за планом заняття – поглибити та структурувати свої знання. На заочному відділенні план семінарських занять викладач оприлюднює завчасно, обираючи декілька з поданих нижче тем.

План семінарського заняття включає 3–5 проблемних питань, які розглядаються у форматі бесіди або дискусії з використанням мультимедійних презентацій. Опитування відбувається насамперед за бажанням здобувачів, утім викладач, який виступає модератором обговорення, має прагнути залучити максимальну кількість присутніх. Окрім виступів здобувачів, на семінарі також оцінюються вагомі доповнення та зауваження.

Наприкінці заняття викладач підбиває підсумки роботи, виставляє оцінки, які в сучасних умовах надсилаються кожному учаснику на його особистий обліковий запис на електронній платформі.

Оцінки, які здобувачі отримують на семінарах, обов'язково вносяться до загальних рейтингових балів і підсумовуються з балами за виконання есе, творчих проєктів і екзаменаційного завдання.

Важливим етапом підготовки до семінарських занять є самостійна робота здобувачів з навчальною та науковою літературою, історичними першоджерелами. Мета цього етапу – пошук, систематизація та аналіз інформації для підготовки відповідей на питання, заплановані для обговорення на семінарі.

Самостійна робота здобувачів денної і заочної форм навчання організовується за попередньо визначеним планом, розробленим викладачем. Здобувачі опрацьовують рекомендовану літературу, враховуючи методичні поради щодо підготовки відповідей.

Якісна підготовка до семінарських занять з урахуванням рекомендацій викладача є запорукою творчої атмосфери на заняттях та глибокого засвоєння матеріалу. Підготовка до семінарських занять відбувається у позааудиторний час за заздалегідь оприлюдненим планом. Відвідування семінарських занять є обов'язковим. Пропущені заняття або ті, на яких робота студента була оцінена незадовільно, потребують перескладання під час консультацій або з використанням онлайн-платформ.

Допуск до екзамену можливий за умови отримання мінімум 10 балів за роботу на семінарських заняттях.

Інформація про заплановане семінарське заняття включає:

- **Тему:** назву та загальну тему семінару;
- **План:** перелік основних питань, що підлягають розгляду та обговоренню;
- **Літературу:** список рекомендованих джерел для самостійного опрацювання;
- **Методичні рекомендації:** поради щодо підготовки відповідей на питання.

На семінарському занятті оцінюються:

- усі відповіді здобувача на питання, передбачені планом семінару;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- виступи з підготовленими індивідуальними доповідями.

Під час поточного оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти враховується їхня робота на семінарських заняттях. Також додаткові бали можуть бути нараховані за участь у навчальних конкурсах та наукових конференціях.

Критерії оцінювання роботи на семінарських заняттях:

За підсумками кожного семінарського заняття викладач оцінює рівень знань здобувачів щодо першоджерел та наукової літератури, вміння логічно й послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити питання та відповідати на них у ході дискусії. Протягом семестру здобувач може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарських заняттях.

Критерії оцінювання роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання за роботу на семінарських заняттях

За підсумками кожного семінарського заняття викладач оцінює рівень знання здобувачами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Семінарські заняття 1–8 максимально оцінюються у 7,5 балів кожне. Максимальна кількість балів за усі виступи: $7,5 \cdot 8 = 60$ балів.

7,5 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання;

7 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання з незначними порушеннями параметрів красномовства;

6,5 балів – повний і логічний виступ, інформаційно повний, продуманий, містить одну фактичну неточність і незначні порушення параметрів красномовства;

6 балів – повний і логічний виступ, інформаційно повний, продуманий, містить дві фактичні неточності, що загалом не порушують логіку викладу, і незначні порушення параметрів красномовства;

5,5 балів – повний виступ за темою з порушеннями параметрів красномовства і трьома фактичними негрубими помилками;

5 балів – частковий виступ за темою без грубих фактичних помилок;

4,5 балів – частковий виступ за темою з 1–2 фактичними помилками;

4 бали – частковий виступ за темою з трьома негрубими фактичними помилками і порушенням логіки викладу

3,5 бали – частковий виступ за темою, що потребує допоміжних питань і роз'яснень;

3 бали – частковий виступ за темою з коротким викладом базового матеріалу без залучення додаткової літератури;

2,5 бали – формальний, короткий виступ, що не розкриває питання і не передбачає ґрунтовної підготовки;

2 бали – репліка, зауваження до виступу одногрупників на основі несистемних базових знань теми без ґрунтового володіння матеріалом;

1,5 бали – репліка, зауваження до виступу одногрупників без суттєвих доповнень (спроба повторити почуту інформацію без доповнень і узагальнень);

1 бал – репліка з грубими помилками і без знання базового матеріалу;

0,5 балів – 1–2 репліки з грубими помилками і неточностями;

0 балів – відсутність виступу і реплік.

Схема нарахування балів (денна форма навчання)

Поточний контроль (С – семінар)								Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	40	
7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5		
Разом 60 балів								40 балів	100 балів

Критерії оцінювання семінарських занять і поточного тестування здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання, які вивчають дисципліну «Історія України: цивілізаційний вимір», важливо ефективно розподілити час для самостійної роботи та підготовки до занять. Навчальним планом передбачено чотири семінарські заняття (теми семінарів з переліку тем семінарських занять для денного відділення оголошує викладач на початку семестру), кожне з яких оцінюється у 5 балів ($5 \cdot 4 = 20$), поточний тестовий контроль (проводиться після лекцій і семінарських занять один раз впродовж семестру, містить 20 питань по 1 балу кожне, 20 балів – максимальна оцінка) та самостійна робота.

Семінарські заняття, самостійна робота і тестовий контроль ідентичні за тематикою та критеріями оцінювання аналогічними видами роботи на денному відділенні. Водночас обмежена кількість занять вимагає організованості та відповідальності. Максимальна оцінка за роботу впродовж семестру складає 40 балів, екзаменаційне завдання у формі тесту – 60 балів.

Щоб успішно опанувати матеріал, рекомендується: систематично читати лекційний матеріал та додаткову літературу, активно брати участь у семінарських

заняттях, виконувати поточні тести та обирати завдання для самостійної роботи, які найбільше відповідають вашим інтересам і підходять до вашого навчального графіка. Залишайте питання або сумніви для обговорення з викладачем під час семінарів чи в індивідуальному порядку, що допоможе краще зрозуміти складні аспекти курсу.

5 балів (відмінно): бездоганний виступ, що характеризується високою риторичною майстерністю та відповідає всім параметрам оцінювання;

4 бали (добре): логічно побудований, інформаційно насичений та ретельно продуманий виступ.

3 бали (задовільно): часткові відповіді за темою, що супроводжується порушеннями параметрів красномовства.

2 бали (незадовільно): формальний виступ зі значною кількістю фактичних помилок.

1 бал (незадовільно): формальний, короткий виступ, що не відповідає контексту питання.

0 балів: відсутність виступу.

3. Плани семінарських занять і методичні рекомендації до підготовки.

Тема 1

Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.

План заняття

1. Що вивчає історія? Як ми дізнаємося про історичні події поза навчальними закладами? Поясніть, що таке колективна пам'ять, публічна історія, комеморативні практики.
2. Що таке цивілізація? До якого цивілізаційного простору належить Україна? Як Ви вважаєте, історію потрібно вивчати в глобальному чи локальному вимірі?
3. Поняття «цивілізаційний вимір історії» і етапи цивілізаційної історії України. У чому специфіка цивілізаційного підходу до історії?
4. Міжпредметні зв'язки цивілізаційної історії України (філософія, культурологія, політологія).

Література

1. Бойко О. Д. Історія України: Навчальний посібник. 9-те. вид., випр. і доп. К., 2023. 560 с.
2. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
3. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – X ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
4. Нові підходи до історіописання / упоряд. Берк П. К.: Ніка-Центр, 2010. 368 с.
5. Плохій Сергій. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності / Перек. з англ. Р. Клочка. Харків: КСД, 2016. 496 с.

6. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / пер. з польськ. Н. Гончаренко, наук. ред. Ю. Волошин. Київ: Видавництво К. І. С., 2012. 400 с.
7. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
8. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_kultura_192.pdf
9. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
10. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.*

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій

Для розкриття питання про «цивілізаційний вимір» історії України здобувачам факультету іноземних мов слід ознайомитися з різними підходами до визначення цивілізації, зокрема з класичними та сучасними теоріями, звернути увагу на ключові ознаки цивілізаційних процесів та відмінності між цивілізаціями. Важливо порівняти розвиток української цивілізації з іншими цивілізаціями, щоб зрозуміти спільні риси та унікальні аспекти. Це допоможе оцінити місце України у світовій історії.

Також необхідно звернути увагу на те, як географічне положення України впливало на її цивілізаційний розвиток. Зокрема, варто вивчити вплив сусідніх цивілізацій та міжнародних торгових шляхів.

При висвітленні питання про періодизацію цивілізаційної історії України варто розпочати з характеристики генези цивілізації на теренах України. Йдеться

насамперед про стародавні цивілізації на території України. Отже, варто ознайомитись із найдавнішими цивілізаціями, які існували на території України, зокрема трипільською культурою, скіфами, сарматами задля розуміння їхнього впливу на подальший розвиток регіону.

Наступний етап цивілізаційної історії України – Середньовіччя та Київська Русь. Вивчення періоду Київської Русі є важливою сходинкою на шляху висхідного цивілізаційного розвитку. Слід звернути увагу на політичні, соціальні та культурні аспекти цього періоду, а також його спадщину у подальшій історії України.

У вивченні ранньомодерної доби історії України, її значення для української ідентичності та державотворення важливо визначити роль Запорізької Січі та видатних козацьких гетьманів.

Наступним і надзвичайно суперечливий етап цивілізаційного розвитку України була її інтеграція до імперських систем: Вивчаючи період, коли територія України входила до складу різних імперських держав, таких як Річ Посполита, Російська та Австро-Угорська імперії, необхідно визначити зміни в соціально-економічному та культурному житті.

Неймовірно трагічним для українського народу виявилось Х століття, яке запам'яталося не лише науково-технічним прогресом, а й руйнівними процесами тоталітарної модернізації, хвилями масового терору, застосуванням імперіями практик геноциду проти населення тогочасної України. Здобувачі факультету іноземних мов, маючи вже певне уявлення про ключові події та процеси ХХ століття, зокрема Українську революцію, Другу світову війну, радянський період та сучасну незалежну Україну, мають можливість висловити свої міркування щодо впливу тогочасних подій на сучасний цивілізаційний розвиток країни.

Питання про міждисциплінарні виміри цивілізаційної історії України відкриває широкі можливості для розкриття продуктивних взаємозв'язків між предметом цього курсу та фахом, обраним студентами факультету іноземних мов. У першу чергу йдеться про крос-культурні та міжцивілізаційні контакти в їхньому історичному вимірі.

Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України.

Наукова критика новітніх міфів про походження українців

План заняття

1. Чому сьогодні вважаються актуальними питання походження українського народу? Аргументуйте, будь ласка, власну точку зору, відштовхуючись від рекомендованих до семінару матеріалів.
2. Наскільки етногенез українців та давня історія України правдиво висвітлюється в мас-медіа? Наскільки сучасним є викладання історії України в школі, зокрема щодо походження українського народу? Проілюструйте власну позицію конкретними прикладами з власного досвіду.
3. Чи є питання етногенезу українців та давньої історії України політизованими і чому? Чи є спроби зробити історію українського народу більш давньою проявом комплексу національної меншовартості? Обґрунтуйте, будь ласка, власну позицію.
4. Чи створює міфологізація етногенезу українців та давньої історії України загрозу суспільству та майбутньому держави? Які існують ризики через неправильне ставлення до етнічної історії?
5. Чому саме трипільська культура стала відправною точкою для створення етноміфології?

Література

1. Діалоги PRO. Гість: Павло Єремєєв. Тема: «Історія України: міфи і фейки». 27 січня 2024 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z3ZBBe7dh1Q>
2. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – X ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
3. Трипільська культура: міфи та фейки. 10 запитань історика. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oDY92oB-Kqk>

4. Трипільська цивілізація: походження українців, Шумер, Аратта та інші міфи (інтерв'ю з Михайлом Відейком). *Локальна історія*. 19.01.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Xk-jXPSy4OY&t=57s>
5. Леонід Залізняк про походження українців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3t6l6BTY5Fw2>.
6. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
7. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт – початок ХХ століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
8. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 2 «Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика
новітніх міфів про походження українців»*

Вивчаючи тему «Першопочатки цивілізації на теренах України, слід з'ясувати базові поняття теми, а саме «цивілізація», «етногенез», «міф» тощо. Необхідно опрацювати рекомендований список літератури, який включає як класичні праці з історії України, так і сучасні дослідження, присвячені першопочаткам цивілізації в українських землях, звернути особливу увагу на роботи, що містять наукову критику міфів про походження українців.

Варто простежити, як політичні та ідеологічні міфи можуть спотворювати історичну реальність та використовуватися для досягнення певних цілей. Необхідно критично оцінювати будь-яку інформацію, спираючись на наукові факти та докази.

Тема 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків

План заняття

1. Проблема писемних джерел інформації про Русь. Таємниці давньоруських літописів (Вадим Арістов).
2. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (Олексій Толочко).
3. Дискусії довкола проблеми давньоруської народності.
4. Хрещення Русі і цивілізаційний вибір Володимира Великого.

Література

1. Арістов Вадим. Лекція «Таємниці давньоруських літописів». 6.04.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YbqAn2KFJ2M>
2. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква: Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
3. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
4. Залізняк Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 9. С. 14–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2001_9_5.
5. Залізняк Л. Про п'яту графу мешканців княжого Києва. *Мандрівець*. 2012. № 4. С. 79–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2012_4_15.
6. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
7. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків: Фоліо, 2021. 612 с.
8. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь.

НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.

9. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / О. Відейко, Є. Синиця, О. Моця а ін. Харків: КСД, 2016. 368 с.
10. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (лекція Олексія Толочка). 22.10.2016. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BrXl1JKub9Q>
11. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків*

Здобувачам вищої освіти пропонується ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують добу Київської Русі, звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цивілізаційних особливостей цієї епохи.

Також необхідно звернутися до сучасних досліджень, що критично переосмислюють традиційні уявлення про Русь, зокрема роботи, що стосуються дискусійних питань.

Бажано підготувати короткий конспект основних положень, аргументів та фактів, які є важливими для розуміння теми, порівняти різні точки зору істориків на цивілізаційні особливості Київської Русі, виділити ключові поняття та терміни, спробувати сформулювати власне бачення цивілізаційних особливостей Київської Русі, спираючись на опрацьовану літературу та джерела.

Тема 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

План заняття

1. Ранній Модерн і глобалізація 2.0. Український Ранній Модерн з «річпосполитським забарвленням». Три революції у Речі Посполитій (за Дмитром Вирським).
2. «Ренесансна держава» та «шляхетська революція».
3. «Феодальний капіталізм» як соціально-економічна база Речі Посполитої.
4. Мультифронтир: нова схема української історії. Україна як східний фланг «Великого кордону» / фронтиру Європи.
5. Український фінал Раннього Модерну. «Царська революція» XVIII століття і смерть козацтва.
6. Які повчальні уроки українського Раннього Модерну для сьогодення?

Література

1. Вирський Д. Ранній Модерн і глобалізація 2.0 – реально перша глобальна. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/index.php/en/dyskusiya/2892-dmitro-virskij-rannij-modern-i-globalizatsiya-2-0-realno-persha-globalna>
2. Вирський Д. На ловах світу: Україна ранньомодерна (XV – середина XIX ст.). Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2025. 304 с.
3. Вирський Д. Початок сучасності : друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (XV – середина XIX ст.) / Наук. ред. І. Колесник. НАН України. Інститут історії України. К.: НАН України. Інститут історії України, 2019. 162 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0014810>
4. Вирський Д. Про переповнення» XVIII століття (або український фінал Раннього Модерну). URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2877-dmitro-virskij-pro-perepovnennya-khviiii-stolittya-abo-ukrajinskij-final-rannogo-modernu>
5. Український Мультифронтир. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття) / Ред. Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.

6. Брехуненко В. Степовий кордон України серед світових фронтів. URL:
7. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/stepovii-kordon-ukrayini-sered-svitovikh-frontiriv/>
8. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 1, 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
9. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ: Laugus, 2015. 400 с.
10. Чугуєнко М. Україна яка шокує Харків: Книжковий клуб, 2005. 352 с.
11. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-ге. К.: Критика, 2006. 581 с. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

Загальні рекомендації до вивчення

теми 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують ранній модерн в Україні та Європі, звертаючи увагу на різні точки зору та інтерпретації цього періоду. Сучасні дослідники критично переосмислюють традиційні уявлення про ранній модерн в Україні і аналізують дискусійні питання.

Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Ранній Модерн», «глобальна історія», «мультифронтір», «шляхетська демократія», «козацтво» тощо.

Пропонується спробувати визначити, яке місце займала Україна у Речі Посполитій та як це вплинуло на її розвиток, проаналізувати концепцію «мультифронтиру» та її значення для розуміння історії України раннього модерну, а також спробувати сформулювати власне бачення раннього модерну в Україні, спираючись на опрацьовану літературу та джерела.

Тема 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір

План заняття

1. Сучасні паралелі та дискусії довкола Переяславської угоди: причини суспільного зацікавлення, оцінка головних точок зору та інтерпретацій.
2. Передумови українсько-московського союзу 1654 р.
3. Правовий та політичний зміст домовленостей між Богданом Хмельницьким і московським царем. Приєднання чи Возз'єднання?
4. Порушення угоди з боку Богдана Хмельницького й московського царя: причини.
5. Історичні наслідки угоди для України й Москви.

Література

1. Липинський В. Історичні студії та монографії. Україна на переломі 1657–1659. Київ: Темпора, 2023. Т. IV. Розділ III.
2. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ: Laugus, 2015. 400 с.
3. Степанков В. С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки. *Український історичний журнал*. 2003, № 6. С. 28–39.
4. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ: Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
5. Переяславська рада: 350 років рабства чи військова необхідність? 10 запитань історика. Інтерв'ю з Віктором Брехуненком. 9.01.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k3mGvowCvAo>
6. Машина часу. Про гібридні війни, Переяславську раду, військові дії Росії напередодні Конотопської битви. 18.09.2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qEsJqJUNOhM>

Загальні рекомендації до вивчення

теми 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір»

Здобувачі вищої освіти мають ознайомитися з дослідженнями з рекомендованого списку літератури, який включає праці провідних істориків, дослідників Переяславської угоди 1654 року, звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї події.

Необхідно опрацювати першоджерело, а саме текст Переяславської угоди 1654 р. Також виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цієї події: «Переяславська угода», «протекторат», «військово-політичний союз», «автономія», «суверенітет», спробувати сформулювати власне бачення значення Переяславської угоди в контексті цивілізаційного розвитку України.

Пропонується визначити, як ця подія вплинула на подальшу історію України та її відносини з іншими державами.

Для виступу на семінарському занятті необхідно підготувати тези, в яких представити власну точку зору та аргументувати її.

Тема 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)

План заняття

1. Глобальний історичний контекст української революції 1917–1921 рр.: виклики та загрози для української соціалістичної Центральної Ради та Директорії УНР (див. уривок з праці Д. Донцова)
2. Чому лідери Центральної Ради НЕ проголосили державну незалежність України у 1917 році?
3. Чому Центральна Рада не підтримала український військовий самостійницький рух? Які причини перемоги російських більшовиків над УНР? Чому очільники УНР М. Грушевський і В. Винниченко не організували оборону очолюваної ними країни України і навіть не намагалися опиратися агресії з боку російських більшовиків? І чому згодом Винниченко у 1920-му році спробував домовитися з

більшовицькими окупантами, а Грушевський у 1924 р. пішов з комуністичною владою на співпрацю?

4. Дискусійні питання історії ЗУНР. Іван Монолатій про «чорних лебедів» української революції у Галичині та «зоосад ЗУНР».
5. Що нового про ЗУНР ви дізналися з публікації Івана Монолатія?
6. У чому особливість підходу Івана Монолатія до історії ЗУНР?
7. Які моменти концепції Івана Монолатія викликають сумніви або критичні зауваження?

Література

1. Донцов Д. Підстави нашої політики. Київ: Крила, 2023. С. 36–101.
2. Монолатій І. Чорні лебеді української революції. (Не)ймовірні випадки західноукраїнської державності. 20.09.2020. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2738-ivan-monolatiy-chorni-lebedi-ukrajinskoji-revolyutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
3. Монолатій І. Зоосад «ЗУНР. Як політичні тварини будували західноукраїнську державність УНР... Частина 3. 21.06.2020. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2759-ivan-monolatiy-zoosad-zunr-yak-politichni-tvarini-buduvali-zakhidnoukrajinsku-derzhavnist-mertvij-lev-ne-zhivij-pesik-metamorfozi-tvarinnogo-svitu-zakhidnoukrajinskikh-politikiv-i-shcho-z-togo-vijshlo-rozdil-1>
4. Великочій В. Приреченість сконструйованих парадигм, або нове прочитання національного наративу. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2748-volodimir-velikochij-prirechenist-skonstrujovanikh-paradigm-abo-nove-prochitannya-natsionalnogo-narativu-refleksiji-shchodo-tsiklu-naukovikh-statej-profesora-i-monolatiya-chorni-lebedi-ukrajinskoji-revolyutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
5. Історія ЗУНР (Іван Монолатій, інтерв'ю). 20.11.2020. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/istoriia-zunr-ivan-monolatii/>

6. Гирич І. Крапки над «І»: Реконцептуалізація Української революції. Українська правда. 28.09.2018. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/09/28/153033/>
7. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків : КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
8. Хто творив українську революцію (Ігор Гирич, інтерв'ю). Локальна історія. 6.12.2023. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/khto-tvoriv-ukrayinsku-revoliutsiiu-igor-girich/>

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)*

Рекомендуємо ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують українську революцію 1917–1921 рр., звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї епохи.

Необхідно опрацювати першоджерела: документи Центральної Ради, Універсали, спогади учасників революції, матеріали періодичної преси того часу та інші матеріали, що стосуються цієї події.

Пропонуємо звернути увагу на критику Д. Донцовим досвіду державотворення у добу Центральної Ради та Директорії УНР, що кардинально розходиться з традиційними уявленнями про Українську революцію, зокрема, роботи, що стосуються дискусійних питань.

Бажано виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Українська революція», «національне відродження», «державотворення», «соціальна революція», «культурна революція» тощо.

Спробуйте визначити, у чому полягає оригінальність підходу історика Івана Монолатія до вивчення історії ЗУНР?

Спробуйте сформулювати власне бачення цивілізаційного значення української революції, подумайте, як ця подія вплинула на подальшу історію України та її відносини з іншими державами.

Підготуйте тези для виступу на семінарі, в яких ви зможете представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 7. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

План заняття

1. У чому сутність «українського питання» напередодні та на початку Другої світової війни?
2. Чому евакуаційні заходи Кремля поставили мешканців окупованих загарбниками регіонів на межу виживання? Що таке тактика «випаленої землі» у радянському варіанті та чому її досі активно використовують російські військові?
3. Чому і як радянська влада депортувала українців під час Другої світової війни та після неї?
4. Як трактується колабораціонізм періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії?
5. Які міфи Другої світової війни експлуатує сучасна Росія?

Література

1. Від Рейхстагу до Івдзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків: КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури).
2. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf
3. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
4. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Книга 2. Київ, 2022. Розділ V.
5. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).

6. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ: ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.

Загальні рекомендації до вивчення теми 7.

Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують участь України у Другій світовій війні та формування імперських міфів про неї. Зверніть увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї епохи.

Необхідно також опрацювати першоджерела: документи, спогади учасників війни, матеріали періодичної преси того часу та інші матеріали, що стосуються цієї події, звернути увагу на сучасні дослідження, що критично переосмислюють традиційні уявлення про Другу світову війну та роль України в ній, зокрема, роботи, що стосуються дискусійних питань та імперських міфів.

Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Друга світова війна», «Україна», «імперські міфи», «колаборація», «національно-визвольний рух», «Голокост» тощо.

Здобувачам пропонується спробувати сформулювати власне бачення проблеми імперських міфів про Україну під час Другої світової війни, подумати, як ці міфи вплинули на формування історичної пам'яті та ідентичності українців.

Для виступу на семінарському занятті бажано підготувати тези, у яких представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 8: Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції

План заняття

1. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень.

2. Війна як спроба реваншу за програне минуле.
3. Еволюція взаємовідносин України та Європейського Союзу під час російсько-української війни.
4. 1914–1918, 2014–2022: дві спроби остаточного вирішення українського питання Росією (порівняльний аналіз).
5. Жіночі досвіди війни: невидима дієздатність у контексті історії повсякдення та соціально-антропологічних студій.
6. Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
3. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
4. Панельна дискусія «Війна Росії проти України 2014–2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії» (19–20 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 5–31; 39–54. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/8084>
5. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>. Розділ V.
6. Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. *Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія* / за ред.

В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 8. Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні
контексти, компаративні ретроспекції*

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, політологів, соціологів та інших експертів, що досліджують російсько-українську війну. Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цієї події: «гібридна війна», «інформаційна війна», «цивілізаційний конфлікт», «національна ідентичність», «геополітика» тощо.

Пропонується спробувати сформулювати власне бачення цивілізаційного значення російсько-української війни, подумати, як ця подія вплинула на формування національної ідентичності та самосвідомості українців, проаналізувати історичні паралелі та компаративні аспекти російсько-української війни.

Для виступу на семінарі необхідно підготувати тези для виступу на семінарі, в яких представити свою точку зору та аргументувати її.

4. Методичні рекомендації для підготовки до семестрового екзамену

Зразок екзаменаційного завдання. Схема нарахування балів.

Література для підготовки до екзамену

Підсумковий контроль знань здобувачів (екзамен) проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Період підготовки здобувачів до екзамену з курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» є якісно новим етапом в оволодінні ними матеріалом навчальної дисципліни. На цьому етапі відбуваються узагальнення, синтез і систематизація знань, здобутих ними на лекціях, семінарських заняттях, у процесі самостійної роботи протягом семестру. Цілісне уявлення про історію України у цивілізаційному вимірі як науку, розуміння її внутрішньої логіки, місця в системі наукового знання у багатьох здобувачів складається саме під час підготовки до іспитів, коли їм доводиться охоплювати відразу весь вивчений раніше матеріал.

Підготовку до екзамену рекомендується розпочинати завчасно, використовуючи власний конспект лекцій, лекції, викладені викладачем на онлайн платформах, а також рекомендовану навчальну літературу. Обсяг і зміст вимог до студентів на іспиті визначаються навчальною програмою дисципліни й охоплюють матеріал, викладений у лекціях, розглянутий на семінарських заняттях та опрацьований студентами самостійно відповідно до рекомендацій викладача.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Орієнтовний план для підготовки до екзамену викладач оприлюднює не менше ніж за місяць до екзамену. У межах цих питань на екзамені пропонуються 40 тестових питань (обрати одну правильну відповідь з чотирьох запропонованих варіантів). Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, кількість питань – 40. Час виконання – до 90 хвилин.

Зразок екзаменаційного завдання (у формі тесту):

Питання №.... Який пункт характеризує цивілізаційні наслідки Брестської церковної унії 1596 року?

- a. Зміцнення православної віри та незалежності від католицької церкви.
- b. Зростання напруги у відносинах між різними християнськими конфесіями на території Речі Посполитої.
- c. Поглиблення соціально-економічного розколу між міським та сільським населенням.
- d. Розвиток капіталістичних відносин в українських землях у складі Речі Посполитої.

Схема нарахування балів (денне відділення)

Поточний контроль (С – семінар)								Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	40	
7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5		
Разом 60 балів								40 балів	100 балів

Схема нарахування балів (заочне відділення)

Семінарські заняття, самостійна робота і тестовий контроль ідентичні за тематикою та критеріями оцінювання аналогічними видами роботи на денному відділенні. Водночас обмежена кількість занять вимагає організованості та

відповідальності. Максимальна оцінка за роботу впродовж семестру складає 40 балів, екзаменаційне завдання у формі тесту – 60 балів.

Щоб успішно опанувати матеріал, рекомендовано систематично читати лекційний матеріал та додаткову літературу, активно брати участь у семінарських заняттях, виконувати поточні тести та обирати завдання для самостійної роботи, які найбільше відповідають вашим інтересам і підходять до вашого навчального графіка. Залишайте питання або сумніви для обговорення з викладачем під час семінарів чи в індивідуальному порядку, що допоможе краще зрозуміти складні аспекти курсу.

Поточний контроль (С – семінар; поточний тестовий контроль)									Підсумковий семестровий контроль (тест)	Сума
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	Поточний тестовий контроль	60	
5	5	–	–	–	–	5	5	20		
Разом 40 балів									60 балів	100 балів

Здобувач вищої освіти як денної, так і заочної форм навчання допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо за результатами поточного контролю він набрав не менше 10 балів.

Опрацювання літератури для підготовки до екзамену може бути вибіркоким, поданий список носить винятково рекомендаційний характер. Утім його опрацювання дозволяє здобувачам вищої освіти поглибити уявлення про курс «Історія України: цивілізаційний вимір». Необхідний для складання тесту

обсяг матеріалу міститься в відеолекціях, презентаціях, текстах лекцій, доступних на платформі Moodle. Посилання буде надано всім без винятку здобувачам 1 курсу.

Підсумкова шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	Задовільно
1–49	незадовільно

Література для підготовки до екзамену

1. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боева, В. Ю. Бузань та ін. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 9-те вид., доп. Київ: Академія, 2023. 560 с.
3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>.
4. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
5. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків: Фоліо, 2020. 586 с.

6. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків: Фоліо, 2021. 612 с.
7. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Олександр Маєвський, Ігор Цеунов, Юрій Шаповал, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 204 с.
8. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
9. Навігатор з історії України. Світові війни / Олександр Маєвський, Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Ігор Цеунов, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2022. 304 с.
10. Навігатор з історії України. Сучасність / Валентина Мержиєвська, Павло Артимишин, Галина Качур, Софія Рунова, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 224 с.
11. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_kultura_192.pdf
12. Український Мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт — початок ХХ століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
13. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
14. Гирич І. Як Україна ставала українською. Громадсько-політичне життя на підросійській Україні ХІХ – поч. ХХ ст. К.: Кліо, 2024. 192 с.
15. Горобець В. Під булавою гетьмана. Права і вольності Гетьманщини в умовах імперського підневоля. К.: Кліо, 2024. 320 с.
16. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).

17. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
18. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків: КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
19. Плохій С. Лінія зіткнення. Нариси про минуле і сучасне України / Переклад з англ. Василя Старка. К.: Кліо, 2024. 600 с.
20. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
21. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного підходів до історії. *Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії: монографія*; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.
22. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
23. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
24. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боєва, В. Ю. Бузань та ін. Київ: Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>.
25. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків: КСД, 2017. 353 с. (Історія без цензури).

5.Список використаної літератури

1. Воевідко Л. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Т. 2. № 25. С. 21–28.
2. Гладких Г. В., Шарова Т. М. Організація самостійної діяльності здобувачів вищої освіти засобами ІКТ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 2. С. 70–74.
3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
4. Зякун А. І. Викладання національної історії у вищих навчальних закладах України: Формування нового змісту. Сумська старовина, 2019. (54), С. 55–63.
5. Коротенко Д. В. До питання викладання історичних дисциплін в сучасних закладах вищої освіти України. *International scientific and practical conference «Political science, philosophy, history and sociology: development areas and trends in Ukraine and EU» (Wloclawek, Republic of Poland, October 30–31)*. Wloclawek: Izdevniec-iba «Baltija Publishing», 2020. С. 52–55.
6. Макогончук Н. В., Гевко О. І. Викладання історії України у вищій школі: інноваційні підходи. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 10 черв. 2022 р.)*. Чернігів: Академія ДПТС, 2022. С. 35–38.
7. Методичні вказівки до семінарських занять з історії України: для студентів усіх спец. / уклад.: І. В. Дворкін та ін.; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків: НТУ «ХПІ», 2021. 48 с. URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54541>.
8. Методичні рекомендації для організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм: «Біомедична електроніка та комп'ютерні системи», «Радіофізика, біофізика та комп'ютерні

системи», «Інформаційні технології керування складними системами» / уклад. М. Є. Домановська. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 68 с.

9. Організація семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України» здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Астрономія», «Фізика», «Інформаційні технології (ІТ) в фізиці»: методичні рекомендації / Уклад. М. Є. Домановська. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 60 с.
10. Степанков В. Проблеми формування методологічних засад концепту навчального курсу «Методика викладання історичних дисциплін у ЗВО» (з власного досвіду викладання). *Проблеми дидактики історії*. 2020. (11), С. 3–17.
11. Шалашна Н., Воронова Н. Основні напрямки інтегрування курсів історії України і української культури та всесвітньої історії у вищій школі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2022. №. 1 (101). С. 33–42.
12. Шаров С. В. Самостійна робота як умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку української науки : матеріали Всеукр. наук. конф. (21–22 липня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький)*. Переяслав-Хмельницький, 2017. № 5. С. 35–38.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Боженко Анастасія Олегівна
Домановська Марина Євгенівна
Чугуєнко Михайло Віталійович,
Шкабура Ярослав Іванович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Методичні вказівки з організації семінарських занять
і самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних
програм «Англійська мова та література і переклад та друга іноземна мова»,
«Французька мова та література і переклад та англійська мова»,
«Німецька мова та література і переклад та англійська мова»,
«Переклад (китайська та англійська мови)», «Переклад (іспанська та англійська
мови)», «Середня освіта (Англійська мова, друга іноземна мова
та зарубіжна література)»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 28.03.2025. Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 1,106 Мб. Ум. друк. арк. 1,23. Зам. № 98/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна